

BUITEN

4^E JAARGANG N^O 12.

ZATERDAG 19 MAART 1910.

Foto Aug. F. W. Vegt.

HET KASTEEL HENKENSAGE.
DE INRIJLAAN MET DE LEEUWENPOORT AAN DEN WEG VAN ST. OEDENRODE—BEST.

INHOUD:

OVERZICHT VAN DE WEEK	BLZ. 134
KWALIJKE VERMOEDENS (SLOT)	„ 134
HOE MEN VEEL BIEN SOUDEN KONNEN KRYGEN	„ 135
CORRESPONDENTIE	„ 135
HET SLOT HENKENSHAGE, DOOR DR. NAV. SMITS, GE- ILLUSTREERD	BLZ. 133 EN 136—138
UIT INSULINDE, DE BARABOEDOER (SLOT), DOOR M. C. KOOIJ—VAN ZEGGELEN	BLZ 138
FASCIATIE OF BANDVORMING, DOOR D. J. VAN DER VEN, GEILLUSTREERD	„ 140
EEN WATERTUIN, DOOR A. BIENFAIT, GEILLUSTREERD	„ 141
VAN TWEE WADDENEILANDEN, DOOR J. DAALDER DZ., GEILLUSTREERD	„ 142
IVOORMARKT, DOOR G.	„ 144

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Sibl. No. 214.

OVERZICHT VAN DE WEEK.

7 MAART. Ernstige stakingsonlusten te Philadelphia.
De bekende Fransche afgevaardigde Labori schrijft aan de *Matin*, dat hij zich niet meer beschikbaar stelt voor het lidmaatschap der Kamer, omdat hij zich niet met de werkwijze der Kamer niet kan vereenigen.

8 MAART. Te Parijs wordt de heer Duez gearresteerd, wegens verduisteringen gepleegd als boedelberedderaar van goederen die aan de geestelijke orden hebben toebehoord.

9 MAART. In het Britsche Lagerhuis verklaart de minister van marine, dat de Engelsche vloot niet wordt uitgebreid uit vrees voor Duitschland, maar om Englands oppermacht ter zee te handhaven.

10 MAART. Dood van dr. K. W. van Gorkum, oud-hoofdinspecteur der Indische cultures.

Namens de patroonsverenigingen in het bouwvak te Amsterdam wordt aan de stakers bericht, dat zij de bemiddeling van den waarnemenden burgemeester niet kunnen aanvaarden.

Uit Semarang wordt geseind dat de cholera-epidemie een dreigend karakter aanneemt en dagelijks 20 sterfgevallen voorkomt.

Dood van Dr. Karl Lueger, den befaamden antisemietischen opperburgemeester van Weenen.

11 MAART. Interpellatie in de Fransche Kamer over het schandaal Duez. De minister-president antwoordt met een handige rede, die een kalmevloed invloed heeft.

Interpellatie in den Duitschen Rijksdag over het optreden der politie bij de kiesrechtbetoging van I. I. Zondag.

Begin der tweede lezing van het kiesrechtontwerp in het Pruisische Huis van afgevaardigden. De indirecte verkiezing door kiesmannen, met geheime verkiezing van de laatstgenoemden, wordt aangenomen. De geheele linkerzijde stemt tegen.

Volgens bericht uit China heeft de Chineesche regering hare goedkeuring gehecht aan het ontwerp, waarbij de slavernij in het Chineesche rijk wordt afgeschaft.

12 MAART. De raad van justitie te Padang bekrachtigt in hooger beroep het tegen Van Daalen in zake den kasdiefstal te Kota Radja gewezen vonnis.

Noodweer in West-Frankrijk, vooral te Cherbourg.

13 MAART. Bij een brand te Petersburg komen 7 personen om het leven.

14 MAART. Het Pruisische Huis van Afgevaardigden neemt de rest der kiesrechtvoorstellen aan, overeenkomstig de besluiten der commissie. Volgens het voorstel wordt dus de getrapte verkiezing behouden en is de verkiezing der kiesmannen geheim, doch die der afgevaardigden door de kiesmannen openbaar.

Vervolg der interpellatie in de Fransche Kamer over het schandaal-Duez.

KWALIJKE VERMOEDENS.

(Schets in het Vlaamsch). (Slot).

EN briefke van madame van d'er naast werd nu gebracht. De opwindig werd ineens een schrik; ontsteld scheurde ze het papierke open. Verschoond wenschte de fiere madame te blijven van de kwalijke kuren van madame Siemone. Als er een vieze lucht in haar huis hing, moest ze de vensters open zetten, schoonmaken of wat ook, maar een ander niet ermee lastig vallen. Ze vroeg, wie haar de schade zou vergoeden...?

Madame Siemone las en overlas dit briefke alsof ze den inhoud er van niet verstond. Was er nu iets gevonden of niet? In haar gedachten zat al een gansch verhaal, een werkma, die eerst een troepke maaien ontdekte, al meer maaien, en dan eindelijk het bewijs van de misdaad. Was dit nu alles niets...? Ze las nogmaals en de ontgoocheling greep haar aan. Ze kon de gekoesterde gedachten niet zoo gauw opgeven en kwelde zich bij 't beraadslagen. Er bestond dus niets, anders zou ze zóó niet durven schrijven. En die vieze beesten dan?

VI.

Een sombere stilte hing nu in het huis. 't Geval werd madame Siemone danig donker. Waar bleef de dokter? Allerlei vermoedens kruisten zich in haar, maar het kwam toch altijd hierop neer dat een wraakzuchtig mensch haar deze poets speelde een of ander onwelriekend vocht op de muren had gewreven. Zouen daar die beesten ook van kunnen kome?

Ongedurig dwaalde ze door 't huis; haar slecht humeur maakte zich nu kenbaar door zwijgen; hardnekkig, strak zwijgen. De kamer liet ze kuischen en opnieuw kuischen. Elken dag werd er geschuurd met bleekwater en karbol, en de vensters stonden al maar open. Door dien scherpen reuk werden de kwade dampen minder merkbaar, doch omtrent de schouwe bleef het nog zwaar hangen. Telkenmale spinde ze opnieuw iets uit over de misdaad, die misdreven moest zijn en waarvan de gevolgen nu op haar neerkwamen; mogelijk lagen de overblijfselen verborgen in de schouwe zelf, ergens ingemetseld, maar ze durfde dit niet te uiten en de dokter liet zich niet zien. Zou ze er dan nooit achter komen en deze geheimzinnige zaak onopgelost blijven? Intuschen, een oogje in het zeil houden; als er maar iets haperde, dan sprong ze erop, daar kon die fiere madame op rekenen!

De meissen hadden reeds alle meubelen op hun plaats teruggebracht, terwijl de klibbere bovenmeid zelfs de gordijn hing. 't Buffet stond ook weer te blinken van het kristal, 't lichtgroen tafelkleed fluweelde teerkes als een spiegelend meer in de donkerder omgeving, de schilderijen en gravuren kleurden weer fijn aan de muren, de kamer zag er uit als voorheen, alleen het wandpapier had geleden en het linoleum, dat bleef danig beschadigd. Ze durfde er geen vergoeding voor vragen, de huisheer keek al leelijk genoeg over al de kosten.

Nu alles gereed en in orde stond, zat madame Siemone stil te staren, haar oud, spichtig hoofd schuddend. Haar handen gingen peuterig hier en daar wat verschikken en zuchtend haalde ze eindelijk het laken van den spiegel en de schouwe, ontvouwde voorzichtig de schoone friendels... En nu zag ze iets ontstellends.

Een hevige schok doortilde haar plots, haar oogen verwijdden zich. Wat...?! Wat was dat? Ze werd toch niet zot of kindsch... zag ze wel goed? Och Heere!!

In onmacht viel ze haast en de moeilijke adem propte zich op in haar kele. Van verbazing en schrik liet ze haar handen slap neffens zich bengelen, nu ze 't laken had afgenomen. De gansche franje wemelde van de dieren...! Ook het geschilderde paaschei in 't wollen mandje, dat zoo lang ondergedekt stond, krieldde van de witte wormen...

En nu begreep ze ineens. 't Paaschei van de kinderen was gekrakt, zeker door 't meisse gebroken, die het had terug gelegd zonder iets te zeggen, een bromvlieg op viziete... en dat bedorven goedje maakte de geheele affaire! Madame Siemone voelde zich alsof ze een kaakslag had gekregen. Ze moest iets doen om niet om te stuiken, maar haar handen waren onmachtig, haar gepeinzen vielen stille. Als ze dit eens zagen...! De huisheer... de fiere madame! Ze zouden haar alles laten betalen! en haar man zou de overhand krijgen! Dat in geen geval! Snel moest ze handelen en zonder opzien te baren.

Ze sloot de deur, pikkelde om het vuilblik. Dan veegde ze het maaiennest weg, deed ook 't andere, nog ongeschonden ei er op, rende ermee naar de koer, maakte een put en begroef het geheele. Als ze nu maar niets hadden gezien! Ontdaan keerde ze terug, miek 'n vuurtje, sloot de deure en met de grootste tegenzin en moeite ving ze de talrijke dieren, die ze verbrandde. Enkel een groote vlek bleef over op het schouwkleed, de friendels hadden gelukkig minder geleden! Nu barstte madame Siemone in tranen uit. De alteratie overmeesterde haar, ze voelde zich zoo zenuwachtig, alsof ze een attacke ging krijgen. Hoe moest ze dat nu uiteen doen aan de menschen? Die dokter met al zijn vergemaakt. Als ze 't verborgen hield, zouen ze haar huis „het kwalijke huis" noemen, en als ze 't zei, zouen ze haar uitlachen en laten betalen.

Er werd geklopt. Haar herte stond stille en schril riep ze:

— Wie is daar...?

— Ikke maar, Antonetje...

't Was haar man. Ha, ha, die zou ze ervoor spannen, die moest het hebben gedaan! Ze opende fluks de deure en sprak huilerig: — Gij zijt de eenige schuldige.... onze goeie name ligt te grabbelen!

Hij stond verbouwereerd.

— Wat is er nu weer, vroeg hij bevend, want al zijn moed was reeds lang gezakt, sedert hij meende, dat ze krankzinnig werd in haar starre zwijgen.

— 't Was 't Paaschei, 't Paaschei, dat gij hebt meegebracht 't is verdorven en vergaan, daar kwam 't van, gij hebt het gedaan! .... 't Huis heeft een slechte name....

— Ik? Maar wat wilde dan?

— Wat ik wil, wel, wat zou ik willen, gilde ze vervaarlijk. Ze sloeg met armen en beenen en deed alsof ze in onmacht viel. Zijt gij een man, een slechtigaard zijt ge, die een arme vrouw....

— Maar, Antonetje.... Antonetje, bedaar dan toch, klaagde hij, waarmee kan ik u dan helpen?....

— Nee, nee, laat 't maar, ik zal alle schande wel dragen, tot ik er van sterf of zot word! gilde ze.

De schrik sloeg meneer Siemone om het herte, zijn vrouw zou er onder gaan en dat door zijn schuld, nee, dat mocht toch niet; alles, alles wou hij voor haar doen, als ze nu maar stille werd.

Ze had de verandering bij hem al gemerkt, nu moest ze het winnen, nu was 't tijd. De beide handen stak ze wijd-uit, alsof ze een toeval kreeg, en liet zich dan vallen in een stoel.

— Ik zal den dokter halen! riep hij buiten zichzelf van angst.

Maar nu was ze ineens bij kennis. Haar oogen gespalkt, richtte ze zich recht op en tierde:

— Nee, hem niet, dien schijnheiligaard, hij en gij zijt allebei de schuld!

— Maar engel....!

— Ja, een vrouw moet er onder lijden.

Ze deed opnieuw alsof ze een attacke ging krijgen. Meneer Siemone, gansch kleine en overstuur, knielde bij haar neer, en beloofde alles te zullen doen wat zij maar wilde.

— Goed dan...., zei hij.

Ze wist, dat ze 't nu had gewonnen.

— Ge gaat niet dien snoodaard van een dokter halen.

— Nee, nee, beloofde hij, ik haat dien mensch!

— Ge gaat zeggen, dat het in de schouwe heeft gezeten en dat ge 't zelf hebt gevonden.

— Goed, als ge dat wenscht....

— Ge zegt, ge geeft te verstaan, dat ge uit medelijden met madame hierneffens.... enfin, ge begrijpt me wel....

— Maar Antonetje, dat zou toch gemeene wezen.

— Gemeen of niet, ge doet het azoo gelijk ik zeg, wilt ge soms alle kosten dragen, wilt ge dat ons huis blijft staan in kwalijke reuk....

Hij boog het arme hoofd en zweeg.

— Beloofd ge dat alles, zweer het me dan!

— Maar, Antonetje, verweerde hij zich nog, waarvoor moet ik nu al die leugens zeggen, ge kunt die toch zelf later uiteen doen.

— Ha-ha, ziede wel! dat is nou 'nen man. Aan alles heeft hij de schuld, en nu het er op aan komt, laat hij zijn arme vrouw het ontgelden. Ze huilde, jammerde, sloeg zichzelf voor 't hoofd.

— Heb ik 't ei erneer gezet of gij?

— Ik.... zei hij nederig.

— Wie heeft het gebroken? Ik zeker....

— Dat zeg ik toch niet, Antonetje.

— Dat hebt gij gedaan, gij en niemand anders!

— Maar Antonetje, dat kunnen toch de meisses hebben gedaan, en gij hebt immers de vriendels er onder geborgen, en het laken erover gespeld en de dokter gehaald, en.... en....

— Geen woord meer! geen woord meer! gilde ze. Breng me maar naar het zottenhuis, of naar het kerkhof, ge kunt doen gelijk ge wilt, ge kunt me vermoorden!

Opnieuw sloeg de schrik hem om het herte, en buiten zichzelf van angst, beloofde hij alles wat ze maar van hem verlangde.

Den volgenden morgen begon hij zijn lastertocht door het kleine stadje, vertelde geheimzinnig van zijn vondst, bezwadderde de madame van d'er neffens, beschimpte den dokter, die niets wist uit te vinden, zijn assistent, den opzichter van den reinigingsdienst, den schouwveger, de werklu.... Zijn arme lieve vrouw, z'n goede Antonetje, die er zoo ziek van lag, jammerde hij.

Madamke hield zich ziek en bleef een gansche week te bedde. Ze triumfeerde in stilte, al wat ze gaande gemaakt had, was weer afgewend. Maar ze vergiste zich: een van de meisses had alles afgeluisterd, — en die zei nu:

— Wat peinsde er wel van, hoe schandelijk madame, zóó iets van u te durven zeggen!

Verdwaasd keek madame Siemone op, en aan den spottenden toon van het meisje begreep ze, dat die er alles van wist. Ze zouden nu toch moeten betalen en hun goede name zou te loore gaan. Dat kneep haar ineens tam. Zóó oud waren ze samen geworden, en dat het zoo ver moest komen.... Haar eigen man had ze gemaakt tot leugenaar en lasteraar, hem de bespottling doen worden van de gansche stad.

— Ik vinde het zoo wreed van uwen goeden name?" zei ze, kleintjes. Ik zal alles wel op mij nemen....

— Bij neen, dat gij zoo'n verdriet hebt! dat is 't, Antonetje....

Haar stem viel stil. Hij dacht enkel aan haar. En dien man had ze op het hoofd gezeten, omdat ze zichzelf zoo kloek en parmintig meende.

Hoe men veel Bien soude kunnen krygen.

MAECKT een Huys, thien Cubitus hoogh, ende thien breedt, en de zyden van ghelycken. En een deur daer in, ende in elke syde een venster. Breynt daer in eenen vetten en wel gevoeden Os van dertigh maenden, en doet dien Os door veel kloecke Jonghman sterck met stocken ter aerden doot slaen, hem te samen met de beenderen breecken, acht nemende dat den Osse niet en ontgae of Bloede, want de Bien niet uyt den Bloede voorts en komen. Den eersten slagh ghegeven hebbende, moet gy u wachten van stout in te loopen, maer gy moet terstont alle de loopende gaeten van den Os stoppen, met suyver dunne Doecken in Peck gedopt, gelyck daer syn de ooghen, neusgaten ende mond, ende de deelen die van natuere uytwerpinge oft reyninge van doen hebben. Daer naer soo sult gy eene Bedde maeken van een menigthe van Thymus, en den Os daer op leggen ende bedecken; uit den Huys gaende, soo sal men terstont de deur en de vensters met vasten leem toestrycken, om datter geen Locht ofte Windt in en soude komen. En dry wecken daer naer sult gy het Huys openen, om dat daer licht ende suyver locht van noode is, behalven de syden daer den stercken windt van komt. Want is 't zaken dat sulckx geschiet, is 't van noode gesloten te blyven. Maer als den Windt of den Locht de matery verkoelt heeft, is 't van noode wederom te sluyten, ende met de leem als tevoren te bestrijcken. Den elfsten dagh daer naer als gy 't geopent sult hebben, sult gy 't gantsche huys vol Bien vinden; by den anderen als eenen Tros aen mal-kanderen hangende, ende van den Os en sult gy niet dan Hoornen, Beenderen, Hayr ende niet iets anders vinden. Sy seggen dat de Koningin voortskomen uyt het breyn ende uyt het mergh van de Rugge graete. Veerders moet daer syn eenen Bienstal by 't huys ende als sy dan uyt vliegghen, (de vensters gheopent synde) moet gyse beroocken met Thymus ende Cneoro, want met den Reuck van dien sult gy se in den Bienstal locken. Maer gy en mooghtse niet dwingen, want sy seer gerne goeden Reuck riecken, omdat sy dan te beter haeren Honinck kunnen vergaderen.

(Uit: „Van de Bien" — haeren wonderlycken oorspronk, natuere, eygenscap, krachtige ongehoorde ende seltsaeme Wercken. Seer geneuchelyck ende playsant omte lesen, door Theodorum Clutium).

CORRESPONDENTIE.

CACTEEËN. *)

Een paar opmerkingen bij de noot van de redactie.

Wanneer men de cultuur van bol- en knolgewassen, waarvan wij in ons land, door zijn eigenaardige grond- en klimaatgesteldheid 't monopolie hebben, uitzondert, dan ben ik wel degelijk de meening toegedaan, dat onze bloemisten, in 't algemeen genomen, bij de buitenlanders en speciaal bij de Engelschen, ten achter staan, wat betreft activiteit in 't aan de markt brengen van nieuwe catagoriëen van gewassen (zaadbloemen, vaste, rots- en waterplanten enz.). Men bladere maar eens in engelsche catalogussen. Welk een hemelsbreed verschil met hier. Zeker er zijn uitzonderingen, doch het gros van onze duizende bloemisten staat in doorsnee zeker niet hooger dan de buitenlanders. Met één ding kunnen we gerust met hen wedijveren en dat is: in 't opkweeken, 't tot handelsplant brengen van gewassen. Aalsmeer Boskoop enz. zijn er de bewijzen van. Over gebrek aan activiteit wordt trouwens in hun eigen rijen, dikwijls genoeg geklaagd. De redactie maakt de opmerking, dat men hier geen cacteeën koopt. Zeer juist! Doch hoe komt dat en dan is eenvoudig 't antwoord: 't publiek kent ze absoluut niet en laat ik er maar dadelijk bijvoegen, 't gros der bloemisten evenmin. Zien doet koopen. Hoe willen leeken daartoe ooit komen, als de gelegenheid voor 't eerste ontbreekt? Laten de bloemisten beginnen hun aandacht eraan te wijden en de rest volgt vanzelf.

B. J. K.

* * *
De geachte Schrijver overdrijft thans nog meer dan de eerste maal. Wij raden hem aan de cijfers van uitvoer onzer tuinbouwproducten eens te vergelijken met die van andere landen, hetzelfde te doen met het aantal goede kwekerijen, dat zich hier te lande bevindt en eens goed nota te nemen van het aantal ontwikkelde tuinbouwkundigen in ons land, in verhouding tot dat van andere landen. Het zal hem zeker moeite kosten één land in Europa te vinden, waar de verhoudingen in alle opzichten zoo gunstig zijn als juist in Nederland. Dat de voormannen van het tuinbouwwak de beoefenaars steeds wijzen op hun gebreken is volkomen waar, doch zeker is dit een gunstig teeken. Het bewijst, dat zij niet zelfvoldaan bij de verkregen resultaten neerzitten, doch overtuigd zijn van hun tekortkomingen en steeds willen trachten die te verbeteren.

Dat er in ons land weinig Cactussen gekweekt worden, geven wij gaarne toe, doch wij zouden niet graag de verantwoording op ons nemen onzen kweekers te raden een plantengeslacht te gaan kweeken, dat slechts bij zeer enkele liefhebbers aftrek vindt. Dan zijn er nog heel wat belangrijker culturen, waar de aandacht op te vestigen is.

Wij mogen er zeker wel aan toevoegen, dat de organisatie van het tuinbouwwak hier te lande thans hooger staat, dan in ieder land van Europa, zelfs België zijn wij daarin vooruit.

RED

*) Zie Buiten No. 10, blz. 116.

VERBETERING.

Door het uitvallen van een woordje ontstond in het nummer der vorige week een zinstorende tekstfout.

Op bladz. 130, 1^e kolom, regel 31 v. b. ontbreekt het woordje *deze*. Nu moet gelezen worden: maar *deze* is ook merkbaar dunner.

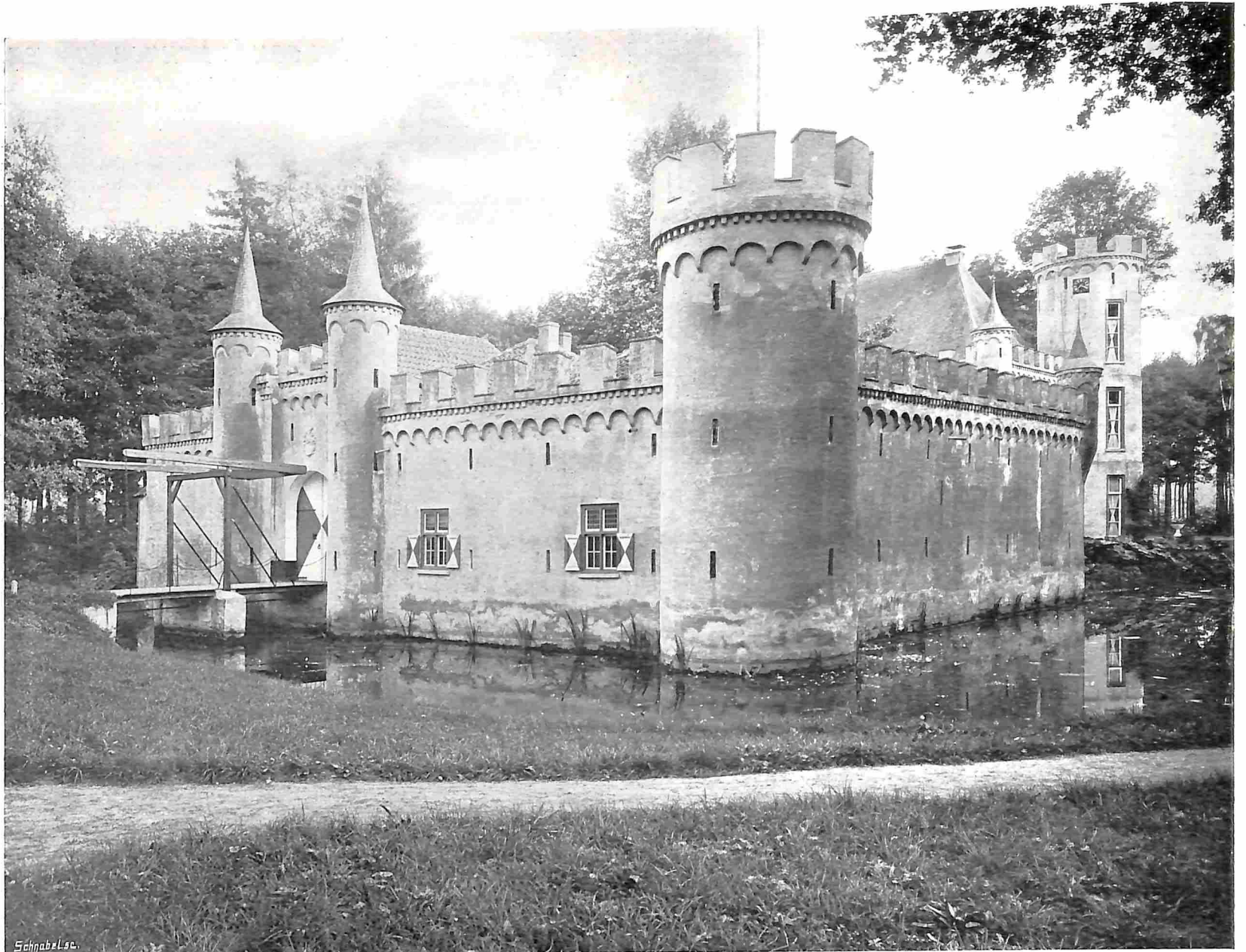

Foto Aug. F. W. Vogt. HET SLOT HENKENSHAGE TE SINT OEDENRODE, UIT HET NOORDWESTEN GEZIEN.

HET SLOT HENKENSHAGE.

HET dorp Sint Oedenrode, in het Latijn der oude akten „*Roda sancte Ode*” genaamd, wordt in den volksmond meestal kort en bondig „Rooy” geheeten. Dit zéér oude Brabantsche dorp is wellicht meer dan eenig ander vlek in Noord-Brabant bezaaid geweest met riddérhofsteden, kasteelen, adellijke huizen en waranden, van welke het slot Henkenshage het eenige is, dat — ofschoon verbouwd — uit het grijze verleden tot ons kwam. *Jacob van Oudenhoven* zegt dan ook terecht in zijn *Beschrijvinghe van de Meyerije van 's-Hertoghen Bossche* (Anno 1670) bl. 17 het volgende: „Dat hier (te „St. Oden-Roy) soo veel Edelen van oudts gewoont ende hare „Slooten ende Huysen gehadt hebben, dat dient almede tot be- „wijs, dat Rode al meer als een gemeen Vrijheyt geweest is, ende „dat de Graven van Rode hier voor hare kinderen ende nakome- „lingen Adellijcke Huysen gebouwt hebben, gelijk sulcx oock „gesien wordt in de heerlijckheden van Heusden ende elders”.

Van de voormalige grootheid dezer gemeente zijn de merkwaardige gebeurtenissen, welke hier reeds vóór het Karolingische tijdvak plaats grepen, mede de voornaamste factoren geweest.

Eene kleine uiteenzetting daarvan, waarbij wij genoodzaakt zijn het romantische, dat zich om den oorsprong dezer plaats vlecht, weg te laten, zal er toe bijdragen, om zich van den ouderdom en de belangrijkheid dezer schoone gemeente een juist denkbeeld te vormen.

Vóór de achtste eeuw reeds vinden wij deze plaats in de oude stukken der *Acta Sanctorum Belgii* VI. 594, 610, 615, enz., als „*Eerschot*” vermeld, dat later *Sint Odenberg* en thans *Sint Oedenrode* genoemd wordt.

Het oude Eerschot telde voorheen niet minder dan vier kerken en kapellen, welk aantal een zeer juist blik geeft op de voornaamheid en de volkrijkheid dezer gemeente. De gehuchten Olland, Eerde en Neijnsel hadden van ouds hunne kapellen, en Eerschot bezat eene parochiekerk, waarnaast weldra eene groote, collegiale kerk ter eere der heilige Oda nabij den zoogenaamden Odenberg verrees.

Aan deze heilige „Maghet uyt Schotlandt” dankte Eerschot (met Odenberg) weldra den nieuwen plaatsnaam van „*Sint Oedenrode*”.

Het eerste gedeelte van deze benaming behoeft — na het voormelde — voorzeker geen toelichting meer, terwijl het tweede lid

„*Rode*” oudtijds een bouw- of akkerland aanduidde, waarop een bosch of woud gestaan had. „*Rode*” is dus van „rooien” afgeleid, en de oude plaatsnaam „Rooy”, waarmede men nog heden de gemeente aanduidt, geeft deze etymologie duidelijk, ja woordelijk, aan.

De hierboven bedoelde, merkwaardige gebeurtenissen in den aanvang der achtste eeuw voorgevallen, hebben het oude Eerschot haast plotseling in zielental en aanzien doen klimmen.

Ziehier een beknopt overzicht daarvan.

Oda, de lievelingsdochter van koning Eugenius (VII) van Schotland, deed in den aanvang der 8ste eeuw eene bedevaarts-reize naar het graf van Lambertus, den vermaarden bisschop der Tongeren. Later begaf zij zich wederom naar het vasteland van Europa en kwam zich — na een reis gemaakt te hebben door Italië — in de nabijheid van het tegenwoordige Venray, later bij Weert en Vressel vestigen, om eindelijk voorgoed hare wohntenten op te slaan bij het oude Eerschot in Taxandria (Brabant), in de nabijheid van het latere Henkenshage. In het jaar 726, in den ouderdom van omtrent 36 jaren, is Oda op den bereids naar haar genoemden Odenberg overleden.

Haar graf heeft terstond onze vrome voorouders tot zich getrokken, die het stoffelijk overschot der lieflijke Koningsdochter in eere en eerbied gehouden hebben. Zoo verhaalt de geschiedenis, die de Heilige Oda terecht als de stichtster der naar haar genoemde plaats *Sint Odenrode* (later *Oedenrode*) beschouwt. *Sint Odenrode* is dus van oudsher eene zeer aanzienlijke gemeente geweest. Hier waren bovendien, volgens het verhaal van *J. B. Gramaye* (Peland, C. 19), het kasteel en de jachthuizen der Heeren van Peelland, die *Graven van Rode* genoemd werden naar het Comitaat, waarvan *Odenrode* de hoofdplaats was. De uitgestrektheid der oude Meyery van *Odenrode* werd reeds aangeduid in een charter door de Hertogen Wenceslaus en Johanna in 1372 verleend.

Het *commune placitum* of *jaargericht* werd in *Odenrode* als hoofdplaats gehouden, terwijl vele omliggende dorpen aldaar „*ter gedinghe*” of „*ter gemeine waerheid*” verschenen. Dewijl dit dorp reeds vroegtijdig tot grootheid geklommen was, en het zich steeds in de voorliefde der Hertogen van Brabant had mogen verheugen, verleende Hendrik I, hertog van Brabant, en medestichter der stad 's-Hertogenbosch, ook aan het naburig Rooij de „*stads-*

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET SLOT HENKESHAGE, UIT HET NOORDEN GEZIEN.

gerechtigeden". Het dorp had reeds lang tevoren den titel van „vrijheid" gevoerd, toen Hendrik I in 1232 het met de genoemde voorrechten begiftigde.

St. Odenrode was bovendien, gelijk wij reeds in het voorgaande terloops aanmerkten, van oudsher een Graafschap geweest. Jacob van Oudenhoven (bl. 17) ligt deze stelling op de volgende eigenaardige wijze toe: „Dat Rode eertijds een Graafschap geweest is, ... blijkt uit twee Graef-schriften, die in de Collegiale Kerk „tot Rode geweest zijn, het eene bestondt in dit opschrift: A Rodae „Comitis, A. des Graefs Rode". Het ander was van vrouwe Hilvaris, Vrouwe van Rode ende van Hilverenbeeck, de fundaterssen en de dotersse van de Canonicksdyen op beijde die plaetsen ende was aldus daer gestelt:

„Nobilis hac fossa sunt Hildewaris ossa
„De Rode et Beke Dominae, Rodae Comitissae.
„Ecclesias hanc et de Beeck, quae Virginis Odæ
„Translatus anno fundavit septuageno, enz."

De vertaling luidt aldus: In deze groeve rusten de overblijfselen van de edele Hildewaris, vrouwe van Rode en Beeke, Gravin van Rode, enz. Hier wordt Vrouwe Hilvaris uitdrukkelijk aangeduid met den titel „Gravinne van Rode".

De Graven van Rode en van Peelland hadden zich in den loop der XIIIde eeuw steeds schuil gehouden achter de machtige Bisschoppen van Utrecht, en bij dezen steeds steun gezocht tegen den Hertog van Brabant. Ofschoon zij door den Hertog met vele voorrechten begiftigd waren, kwam, na den grooten slag van Woeringhen, daaraan al spoedig een einde. Na dien slag werd 't graafschap Rode vernietigd, de regering aldaar geheel gewijzigd en onder de groote Roede van de Meijerij gebracht onder den Hoog-Schout van Den Bosch. Het grafelijk Recht-Huijs van Rode werd tot Jachthuis van den Hertog van Brabant ingericht.

Sedert den slag van Woeringhen (1288) behield Rode alleen nog het recht van 't Ingebodt over de veertien dorpen, die eertijds te recht of te onrecht daartoe behoord hadden. In 1342 omschreef hertog Jan III de grenzen dezer vrijheid van Rode, waartoe destijds nog de zoogenaamde stadsgerechtigeden behoorden. Aan de inwoners van Odenrode komt dus rechtens de titel van *portiers* of *stadbewoners* toe. Dit blijkt bovendien nog uit een charter van hertogin Joanna van Brabant, die in 1403 de bewoners dezer gemeente „*Oppidani*" of stedelingen noemt. Aldus verhalen ons de oude bescheiden.

De oude vrijheid St. Odenrode wordt door de Dommel doorsneden: in talrijke en grillige bochten baant deze zich een weg langs de drevan van Henkenshage, en verder langs de moderne

heerenhuizen en villa's der gemeente. Dat de schilderachtigheid en de vruchtbaarheid der landstreek door deze geaccidenteerde rivier in niet geringe mate bevorderd wordt, is even zeker als het feit, dat men in de middeleeuwen het snelle rivierwater tot vulling en reiniging der kasteelgrachten en adellijke heerenhuizen wist af te leiden en te kanaliseeren.

Na de middeleeuwen echter is het oude dorp met zijne talrijke adellijke huizen spoedig tot diep verval geraakt. De onophoudelijke strooptochten, die toen in de Meierij van Den Bosch vooral door het Geldersche krijgsvolk onder den beruchten Maarten van Rossem gehouden zijn, liepen natuurlijk het eerst ten nadeele der rijkere en voornamere plaatsen uit! En in de zeventiende eeuw, toen Nederland en Spanje hun oorlogsveld in Noord-Brabant hadden, ondervond de Meierij van Den Bosch telkens weer de slagen van het steeds-wisselend krijgsgeluk en de wandaden van het ruwe krijgsvolk. De na 1648 — met den vrede van Munster — ingevoerde regeeringsvorm had daarenboven beslist voor Brabant het karakter van eene drukkende overheersching. Ook de vrijwording in den Franschen tijd, en meer bepaald de herboren vrijheid van November 1813 waren niet meer in staat de oude grootheid dezer plaats uit haar sluimering te doen verrijzen.

Ingesluimerd en verweerd, droevig en vervallen lag daar ook het oude slot, welks naam wij aan het hoofd van dit artikel schreven.

En al heeft het kasteel dan ook thans het opgewekte voorkomen, dat ons terstond van de twee eerste afbeeldingen, die dezen tekst sieren, tegenstraalt, dan ligt dit toch niet zoozeer aan een herboren zelfbewustzijn der bevolking in deze Meierijsche gemeente, noch ook aan hare belangstelling in zoo'n merkwaardig en ridderlijk overblijfsel uit het verleden, maar alleen aan de werkdadige liefde, die de tegenwoordige eigenaar *à juste titre* aan zijn kasteel toedraagt.

Had deze immers voor eenige jaren het vreeselijk vervallen kasteel niet gekocht, dan zou ook dáár de hamer der verwoesting zijn werk verricht hebben, en het eerbiedwaardig slot onder de doffe mokerslagen van moderne veroveraars gevallen zijn.

Een welverdiend woord van hulde is den tegenwoordigen eigenaar deswege nog niet gebracht: het is aan schrijver dezes „blijkbaar" overgelaten, die daaraan bij dezen dan ook niet te kort wil schieten.

Thans nemen wij den draad van ons verhaal weer op: wij staan voor Henkenshage! Geachte lezer! Bezie vooraf eens goed de inrijlaan, den voorbouw de Cour d'honneur en den Westgevel. Na deze algemeene en voorloopige kennismaking dringen wij dieper door in de geheimen van het slot en het verleden, waar-

Foto Aug. F. W. Vogt. HET SLOT HENKESHAGE AAN DEN ZUIDKANT.

van ieder kasteel de sprekende getuige is. Wij hebben nu een algemeen blik op den staat der buitenordonnantie geworpen, en zijn waarlijk verrast door de afwisseling en de groepeerings der torens en ringmuren, die zoo stijl en star uit de diepe grachten opklimmen.

Over het algemeen maakt het slot — zooals zijn karakter van middeleeuwsche burgerlijke bouwkunst vordert — een rustigen, ja, zwaren en massieven indruk, geheel onderscheiden van den zwierigen en luchtigen kerkstijl uit het laat-Gothische tijdvak in Brabant. De reden daarvan is duidelijk: het slot Henkenshage lag immers tusschen zooveel andere heerlijke en adellijke huizen in, wier bewoners elkander zoo gaarne bestookten. Bij deze eeuwige veeten en aanvallen der elkaar immer-bekampende ridders en edelen, was *hij* de sterkste, die zich het stevigste in zijn burg wist te nestelen en te verschansen. Vandaar dan ook het stoere en vaak ruwe uiterlijk der grauwe kasteelen, met haar sterke torens, als waarborgen voor de persoonlijke veiligheid der bewoners; hunne zorgen waren eerder gewijd aan de krijgsvouwkunde dan aan weelderigen opsmuk; eerst dacht men aan 't noodzakelijke, het verweermiddel — en dan eerst aan het nuttige en 't fraaie, dat tot sieraad van den bouw moest dienen.

Zóó kregen ook de buitenpartijen van Henkenshage een krijgshaftig uiterlijk. Tegen eventuele aanvallen van roofzuchtige bureu beveiligde men zich achter stoere muren en verheven bastioenen. De hoofdingang werd van een zware — met sluitbalken gestutte — deur voorzien, terwijl de ophaalbrug door voorwerken, twee flankeertorens, kanteelen en (thans geheel verdwenen) stortluiken versterkt was. Het zijn voornamelijk de torens, die, zoowel ter verdediging als ook ter bespieding, het slot als een gordel omgevend, een aangename afwisseling in het geheel teweeg brengen en vooral een scherp contrast maken met den rustigen, haast vormloozen onderbouw met zijn breeduitslaanden voet. De massieve, cilindrische torens hebben echter geen diep-naar-binnen-liggende vensters, daar de muren — niet door kruisgewelven overkluisd zijnde — tamelijk licht gehouden zijn.

Het spit op den Zuidoostelijken hoektoren is erg smal om een weergang, die tusschen de kanteelen en het spit weleer rondliep, geheel vrij te laten. Door bintlagen is de toren in drie regelmatige verdiepingen verdeeld.

Niet alleen aan de rolronde torens, maar ook aan alle afsluitende buitenmuren bekronen de gebruikelijke kanteelen het geheel.

Van het eigenlijke systeem eener door twee torens verdedigde vesting- of stadspoort, heeft de kasteelpoort aan den voorbouw nog eenig aandenken bewaard, door de beide uitspringende torens, die de poort flankeren en boven de kroonlijst uitspringen. De kleinere torentjes in den buitenmuur ter bespieding en verdediging aangebracht, treden op kraagsteenen uit het muurvlak vooruit — ook terzijde, waar zich de vleugels verbinden of uitspringen. Het metselwerk bestaat uit grove baksteen en is in zijn geheel licht bepleisterd met cement. Deze bepleistering is reeds een zestigtal jaren geleden aangebracht.

Ziedaar de beschrijving in het algemeen. Ter aanvulling voeg ik aan de laatstgemelde bijzonderheid nog toe, dat de tegenwoordige eigenaar, de W.E.G. Heer Theod. van Gulick, het kasteel gaarne van de cementlaag zou bevrijden, ware het niet, dat bij een dergelijke „ontmanteling” de geheele buitenmuren noodzakelijk zouden vernietigd worden. De waarheid van dit laatste gezegde zal uit het vervolg dezer beschrijving duidelijk aan het licht treden.

(Slot volgt).

Dr. XAVIER SMITS.

UIT INSULINDE.

DE BĀRĀBOĒDOER. (Slot).

WIJ hebben in het vorig hoofdstuk gezien hoe Siddhourta, de koningszoon, de a.s. Boeddha, ondanks zijn kennismaking met zonde, ellende en dood, ondanks de verlokkingen der wereld, rijpt tot Sakya-Moeni, wijzen kluisenaar. Hoe hij als zoodanig in plaats van zijn weelderig leven een sober eenzaam bestaan tegemoet gaat — het leven van den boeteling — doch ook hier in de eenzaamheid komt nogmaals de verleiding tot hem, maar nu in de gedaante van Bimbidasa, vorst van Alagadha, die hem de helft van zijn rijk aanbiedt.

Sakya-Moeni heeft echter reeds alle wereldsche pracht en macht leeren verachten en nog altijd dorstend naar kennis en wijsheid, zoekt hij die bij wijzen, dan in zich zelve. — Eindelijk na zes jaren lijdens breekt hij met het leven van boetedoening, ondanks de verwijten van zijn volgelingen en vereerders. Hij is nu overtuigd, dat een gezonde geest alleen in een gezond lichaam kan wonen, en niet meer als boeteling, maar als mensch zoekt hij de wijsheid. Zoo rijpt hij eindelijk tot Boeddha; hij is de verlichte, alle kennis

is zijn deel geworden en hij gaat de duistere wereld in om de menschheid de „dharma” te prediken, den vrede te brengen, de verlossing. Nog eenmaal beproeft Mara hem te verleiden. Hij toont hem zijne bevallige dochters, de Apsara's (de rozige Morgenlevens), maar ook tegen hare aanlokkelikheden is Boeddha bestand. Allen hartstocht heeft hij bedwongen. Er is maar één liefde en dat is de liefde, die alle schepselen zegenend omvat.

Tot zoover slechts stellen de bas-reliefs van den Bārāboēdoer, Boeddha's leven voor.

Er wordt niets verteld van zijn reis naar zijn geboortestad, van de bekeering van Vader, zoon en vrouw, van zijn dood en verbranding. Waarschijnlijk omdat de Boeddha voortleeft in zijn leer en als zoodanig nooit gestorven is voor de zijnen.

Volgens Prof. Kern e.a. zou de Boeddha de verzinnelijkte Zonnegod zijn — de gelijke van den Egyptischen Osiris en den Germaanschen Baldur. Zeer veel uit de Boeddha-legende zou dan te verklaren zijn, wat anders onhoudbaar lijkt; bovendien wijzen verschillende tafereelen uit Boeddha's leven op de Zonnemythe. Wishnoe toch, wiens laatste „Awatara” Boeddha wordt geacht te zijn, is de zonnegod bij uitnemendheid, getuige zijn vlammen wapen, zijn rijdier de zonnevogel Garoeda, en zijn achtste incarnatie Krishna, wiens levens- en lijdens-geschiedenis den jaarlijkschen zonneloop verheerlijkt.

Boeddha zelf wordt door het witte paard Kauthaka zijne bestemming tegemoet gedragen, dat het zonnepaard uit de oudere Mythologie kan zijn en ten slotte verschijnt hij in de gedaante van den witten olifant op aarde, dat heilige dier, dat bij de Boeddhisten gold als het zinnebeeld van de zon en van zonnekracht.

Dr. Groneman zegt terecht, dat bijna alle godsdiensten tot zulk een mythischen oorsprong terug zijn te brengen en zeker is ook alle zielestrijd, waarin eindelijk de Godheid over den lageren mensch triomfeert, te vergelijken met het Licht, dat de Duisternis overwint, zooals de Boeddha, Mara overwint. Moge nu ook de Mythe-dienst alleen aan ingewijden bekend zijn geweest, het volk, de eenvoudige man, nam den schijn voor waar aan en geloofde in de persoonlijkheid zijner Goden en zoo moet deze Boeddha-tempel, die verkondigt de macht van den geest, de overwinning van den mensch over hartstocht en egoïsme, door inkeer tot zich zelve, den vrede, die alleen gevonden wordt in eigen hart en in de groote liefde voor alle schepselen, op den eenvoudigen pelgrim, die zijne schreden richtte tot dezen Dagob, waar de asch van Boeddha bewaard werd, een machtigen, diepen indruk gemaakt hebben.

Op de allereerste terrassen zag hij op de ringmuren motieven uit het eenvoudige vrome leven afgebeeld. Offers brengende mannen, een vrouw bij een bloemvaas, of een lotusbloem. In kleine tempeltjes boven de kroonlijsten rustten in nissen stille Boeddha-beelden met de lichtschijf achter het hoofd, zittend op een lotustroon. In het geheel bezat de tempel op zijn vijf ringmuren 432 nissen met zulke Boeddha's — het aantal beeldwerken klom vroeger, toen hij nog niet geschonden was en gedeeltelijk tot ruïne vervallen tot 2000 — van de prachtige trapleuningen, die bovenaan uit een leeuwenmuil ontsprongen en beneden in een olifantskop eindigden, bestaat niets meer. Maar oude poortjes boven de treden zijn nog bijna geheel gaaf en de basreliefs langs den achterwand der volgende terrassen, voorstellende Boeddha's leven, zijn nog geheel ongeschonden.

Honderd twintig tafereelen uit het leven van den meester gingen aan het oog van den pelgrim voorbij.

„Wie den Dagob wilde naderen,” zegt Dr. Groneman, „om zijn offers te brengen, zijn leven te overdenken, of zijn hulde biddend

te uiten, moest al de terrassen beklimmen en wellicht al die beeldwerken langs wandelen, die den Boeddha voor hem deden herleven en hem de oplossing van het Nirwana, de toenadering tot het oneindige niet zijn prediken, als het einddoel van alle leven als de verlossing van de ellende van 't zinnelijk bestaan... en wie niet ziende blind bleef, bereikte eindelijk het graf van den meester in een stemming zóó rustig en weldadig, dat de bedevaart zelf reeds een stap was geworden op den goeden weg."

De Bārāboedoer, die een der vele Dagobs is, waaronder de asch van Boeddha, eens door Koning Asoka den Groote in 8400 kristallen over zijn rijk en daarbuiten verdeeld, begraven is, was in 1814 bijna onzichtbaar door den struik- en boomgroei. Wij hebben het aan den grooten Raffles te danken, dat wij hem bezitten, zooals hij thans is. Gedurende vijf en veertig dagen waren honderden arbeiders bezig het struikgewas te verwijderen en de omganging van de opgehoopte aarde te zuiveren — toen kwamen de prachtige kunstwerken uit den Hindoe-tijd aan het licht. De tempel wordt geacht ongeveer in de negende eeuw van onze jaartelling gebouwd te zijn. In kunstwaarde overtreft hij volgens bevoegden de grottempels van Ellora in Voor-Indië en de Angkor in Kambodja. Waarschijnlijk is het plan door een enkel bouwmeester ontworpen en door duizenden arbeiders uitgevoerd. Vele onafgewerkte beelden doen vermoeden, dat er soms werk afgekeurd of vernietigd werd, (o.a. de onafgewerkte leeuwen in de Kanarie-laan), maar over het geheel is deze reuzentempel, die ons op den eersten aanblik een chaos, een phantastisch iets zonder regelmaat lijkt, onderworpen aan strenge wetten van herhaling en omwisseling, een geheel van ernstigen stijl, en zelfs in zijn vervallen staat, kan men zich iets van de pracht en den luister denken, die hij moet hebben tentoongespreid, toen de steenen nog in hun voegen waren, toen nog niet heele brokstukken weggeslagen waren, de trappen en poorten nog gaaf waren, en het laagste terras, later onder den grond verborgen, den voet nog verbreedde. Eerst als men de beteekenis weet van de verschillende houdingen der Boeddha-beelden, benadert men den gedachtegang, die het aanzijn heeft geschonken aan de innerlijke versiering van de groote steenmassa.

De Boeddha-beelden op de lagere terrassen aan den Oostelijken kant stellen de Dhyani-Boeddha (de mijmerenden) voor. Zij houden de linkerhand geopend in den schoot, de rechter met den rug naar buiten op de knie. Deze houding beteekent „Bhoemisparca", d.i. den vloer rakend.

Aan de Zuidzijde heeft de god op dezelfde wijze de linkerhand in den schoot, doch de rechter, die eveneens op de knie ligt, is naar voren geopend. Hier is de Boeddha „Wara", d.i. zegenend.

Aan de Westzijde, tegenover den zonsondergang, heeft de Boeddha de houding der bespiegeling. De beide handen liggen in den schoot met de palm naar boven, doch zóó, dat de toppen der duimen elkander raken.

Aan de Noordzijde ligt de linkerhand geopend in den schoot, de rechter met den pols op het been, is ook geopend met den palm naar voren gekeerd en de vingers gekromd. Dit beteekent „Abhoya", vrij van alle vrees".

In de nissen, die de daarboven gelegen steunmuren kronen, werd aan de vier windstreken hetzelfde beeld geplaatst. Het stelt den Boeddha voor, die, na een reeks van bestaansvormen, door onthouding en bespiegeling de hoogste volmaaktheid bereikt heeft en de gelukzaligheid nabij komt. De handen liggen in den schoot, doch van de rechter zijn de toppen van duim en wijsvinger zóó op elkander gelegd, dat zij een ring vormen.

De ronde bovenste terrassen eindelijk dragen den Boeddha, die beide handen voor het lichaam heft, omhoog. Deze heerscht echter niet in de „open tempels", maar in „half gesloten graven" ver boven de wereld in andere sferen. Hij is de „Wairocana", de Boeddha, die het Zenith beheerscht. Om hem heen is de open-gewerkte, klokvormige Dagob gebouwd.

En boven deze allen is eindelijk de Hoofd-Dagob, de bekroning van den tempel, waarin de onafgewerkte Boeddha rust, de oppermachtige Lewara .... deze heeft de houding der Dhijami-Boeddha's, zij die hun aangezicht naar het Oosten keeren.

Men ziet het, een kringloop van gedachten, maar telkens op een hooger plan.

Van het Oosten komt men tot het Oosten terug. Van de „Bhoemisparca (berusting of rust?) komen we tot den zegen, van den zegen tot de vrijmaking van alle aardsche banden, dan weder tot de bespiegeling en zoo weder tot den vrede .....

Het is mij, of ik nog het zachte geruisch hoor der boomen vlak bij het huis, het eenige geluid, dat onder het lezen tot mij doordrong, of ik nog de vaag belichte gezichten zie der Boeddha-beelden voor de galerij en ik denk aan den tooverachtigen maneschijn, die eerst veel later na middernacht begon te glanzen en te vloeien over den weg en de boomstammen en den daarachter gelegen reuzentempel met zijn duizend-jarige beelden. Ik denk aan den tempel bij fel stralend middaglicht en zonnehitte, en ik denk aan hem bij goud gloeiende avondzon, maar nooit zal ik vergeten dien zacht glanzenden morgen, waarop ik heel vroeg mijn pelgrimstocht begon — dien wonderbaren morgen, waarop ik naar buiten trad en de nevelen nog in de valleien aan de voeten der bergen zag liggen. Dat waren de Apsara's, Mara's verleidelijke dochteren. Zij zweefden op van de dalen en lagere heuvelvelden, zij drevnen haar lichte sluierkleeden tot ver in de diepe spelonken der kraters, zij gleden heen, voorbij de grijze reuzenruïne daar voor mij — „en zij vluchtten eerst schuwvoetig", gelijk

Verwey het noemt, toen al sneller en sneller, want de koppen der bergen kleurden zich, de zon kwam.

Nog in de Kanarielaan staande, zag ik het, hoe het daar opeens op de eeuwenoude terrassen begon te leven en te gloeien van warme lichten op grijze steen. Vreugdevuren werden ontstoken, koperen glanzen vlamden op de uitspringende muren, op de kanten der diepe nissen, waarin de Dhijami-Boeddha's zaten in stille overpeinzing, vangende het eerste licht op hun borsten en op hun gekruiste beenen. Blauwgrijze schaduw dekte dun en vloeiend den geheelen westkant van den tempel; daar waren nog alle dagobs, naalden en poortjes verzonken in stille rust, maar daar ginds uit het Oosten rees de schitterende lichtpracht en bezielde de duizendjarige beeldenstad, waarin de Goden troonden op hun lotuskussen.

Zoo zie ik den ouden tempel voor mij, als ik aan hem denk, zoo was hij het mooiste. Zoo verrees hij daar als het tot steen geworden zinnebeeld van de overwinning des lichts op de duisternis.

Het was het gewijde uur om zijn trappen te beklimmen en den voet te zetten op de breede terrassen, die naar het heiligdom voeren.

Een inlandertje met over den schouder geplooid sarong zat op een der afgebrokkelde muren en keek het dal in. Waarschijnlijk was hij een der koelies, die de ruïne moeten schoon houden, gras en onkruid van tusschen de oude steenen moeten uithalen. Een scherpe slagschaduw viel achter de stille onbeweeglijke figuur en sprong van steen tot steen. Droomend zat hij en starde de ruimte in en terwijl ik hem voorbij ging, dacht ik: „Wat zou hij weten van het groote mysterie der Godheid? Zou er in deze eenvoudige ziel de rust zijn, waarnaar wij Westerlingen dikwijls snakken? Misschien heeft hij die, wellicht onbewust, want er gaat iets zoo grootsch en bedwingends van dezen tempel uit, dat niemand lang in zijn schaduw leven kan, zonder de rust in zijn hart te voelen.

Zoo iets te zien, in een woeligen tijd, waarin men strijdt en vecht om principes en theorieën, waarin gejaagd wordt naar geld en goed, waarin haastig geleefd wordt, onafgebroken gezwoegd en gewerkt wordt, doet u een oogenblik stil staan en den blik wenden naar oude tijden: en de groote gedachten, die groote geesten als een Christus en een Boeddha brachten, gaan aan u voorbij, en het is of er stemmen spreken uit die oude tijden, stemmen der wijsheid, die uit het Oosten komen en de menschheid willen leeren berusting en zelfvernietiging en gelukzaligheid in de Alliefde.....

Nog eenmaal zag ik den Bārāboedoer, bij middaglicht en avondschijs, nog eenmaal in den prachtigen morgen. Toen kwam om Luuk mij weer halen met de vier à la Daumont bespannen paardjes voor den reiswagen, den klappenden koetsier en den schreeuwenden looper.

Nu kan men per stoomtram den tempel tot op een kleinen afstand van Djokjokarta af naderen. In Moentilan stapt men uit,

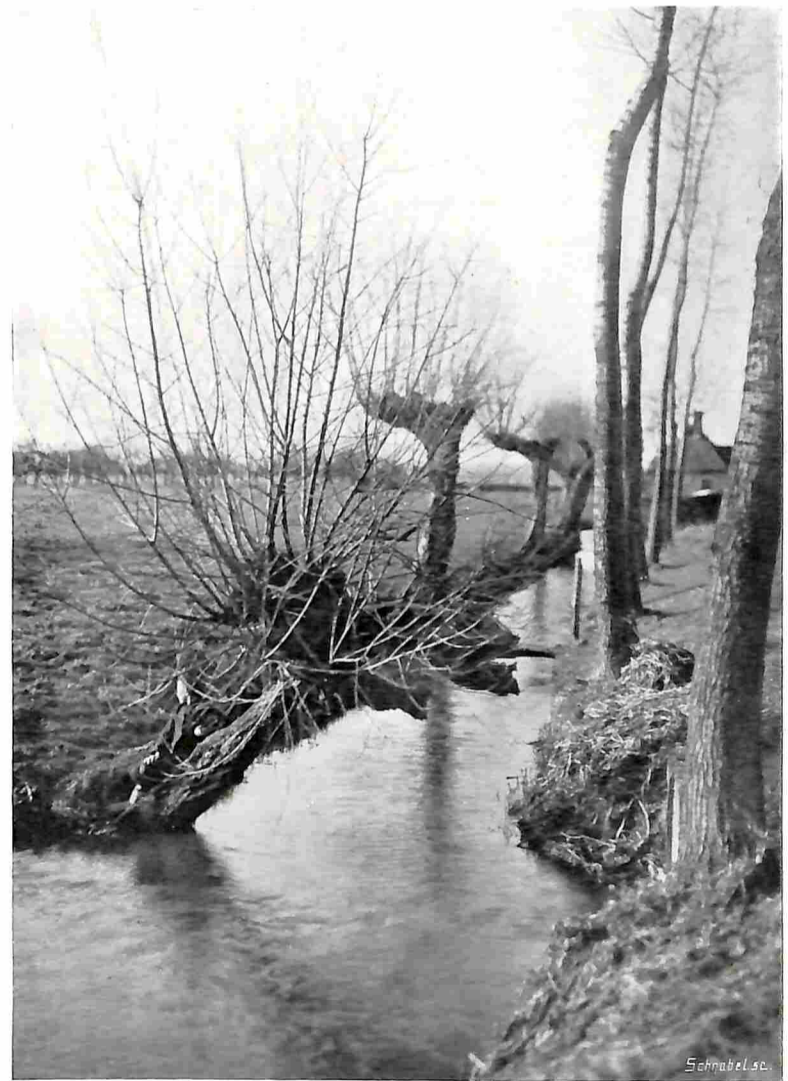

Foto Jos. Raemaekers. WILGENSLOOT IN DE BETUWE.

waar karretjes met twee paarden klaar staan, die u naar den Bārāboedoer brengen. Het is zeer aan te bevelen den weg, die dicht bij den tempel, naar het Noordwesten brengt, eenige oogenblikken te vervolgen en te voet het plateau te bestijgen, waarop de Bārāboedoer ligt — zoo heeft men gelegenheid opeens de reusachtige pyramide, die 32 Meter hoog is, voor zich te zien en op een afstand waar te nemen. Van Magalang uit duurt de reis met een wagen slechts eenige uren.

Wie Java bezoekt, niet in vliegende haast, maar met de veneratie, die ge hebben moet, als ge den gewijden grond van het Oosten betreedt, brenge zijn hulde aan dit machtige werk uit den ouden Hindoetijd. M. C. KODIJ—VAN ZEGGELEN.

FASCIATIE OF BANDVORMING.

WILGEN! . . . . Wie kent ze niet, die mooie langs slooten groeiende waterwilgen, die typisch Hollandsche boomen, welke zich maar heel zelden vrij kunnen ontwikkelen, daar de boeren er gauw bij zijn om ze in te koppen, als ze wat welig uitschieten, en zoodoende hun bestaan als knotwilg moeten leiden? Een knotwilg, een leelijke, mismaakte boom, het aanzien niet waard! . . . . Wie zoo spreken of denken, raad ik aan de foto maar eens aandachtig te bezien en wanneer ze gevoel voor stil landelijk schoon bezitten, zullen ze van hun vooroordeel wel terugkomen.

Op de foto is de knotwilg het hoofdmotief; het andere is met opzet verwaarloosd, opdat de boom nu eens goed uitkomt; en is het effect niet schilderachtig? Die zich over het rimpelige water buigende knotwilg, tegen wiens diep gegroefden stam die boerenjongen zoo nonchalant leunt, en dat zich in de verte verliezende slootje? Spreekt er geen poëzie uit dien doodgewonen knotwilg, welke krachtige takken uitzendt, die zich in het vroege voorjaar tooien met een schat van zilver-wit-zijge katjes? Wat is een sloot, een goed-Hollandsche sloot, zonder knotwilgen?

Ik houd van knotwilgen. Of de mensch al komt en takken afhakt, och, ze worden er niet moedeloos onder, maar heel gauw komen er weer twijgjes; die twijgjes groeien en groeien, tot ook zij hetzelfde lot als de vorige ondergaan. Wanneer ik zoo'n knotwilg zie, met armdikke, slanke takken, die hoog ten hemel zich heffen, dan is het mij, alsof ze hem, als getuige aanroepen tegen het onrecht hun aangedaan. Want, o, het is zoo'n rijzige boom, als hij maar ongestoord groeien kan. Maar wanneer de boomen een paar Meters lange twijgen hebben, worden ze weer gekopt. Vele keeren geschiedt dat inkoppen, zoodat de kop een telkens grooteren omvang krijgt. Langzamerhand gaat de wilg meer en meer gebukt onder den ouderdom, die diepe groeven in zijn stam maakt. In deze gleuven ontstaat humus, waarin vogels, insecten of de wind zaden brengen, en zoo ontstaat er op zulke oude wilgen een zeer eigenaardige en soms welige vegetatie. Men vindt er paardenbloem zoowel als brandnetel, hondsdrif als muurleeuwenbek. In den herfst en den winter, als de boom reeds geheel ontbladerd is, bungelen de roode bessen van bitterzoet in den kop, terwijl gevallen bekend zijn, dat vlier en lijsterbes boven op zoo'n wilgenkop groeien.

Die groote gastvrijheid komt den wilg wel eens duur te staan, maar juist door die goede eigenschap is zoo'n uitgeholde wilgenkop dikwijls een schatkamer voor natuurvrienden. Vooral

entomologen kunnen geen kwaad van den wilg hooren.

Maar al hebt gij ook nog zooveel wilgen gezien, al kunt gij de meer dan vijftig in ons land voorkomende soorten en bastaardvormen determineeren, toch zult gij in deze vreemd platte, soms waldhoornvormig omgebogen, monstrositeiten, bezwaarlijk op het eerste gezicht takken van onzen gewonen waterwilg (*Salix caprea*) herkennen. Wij hebben hier dan ook te doen met een prachtig voorbeeld van misvorming, dat wel is waar in alle plantengroepen voorkomend, bij den wilg echter zeer zeldzaam, toch altijd opmerking verdient. Deze wilgetakken zien er zeer zonderling uit, wat zijn oorzaak vindt in de in straalsgewijze richting niet gelijken groei. Dit verschijnsel wordt bandvorming of fasciatie genoemd en tot nog toe kunnen wij met zekerheid er geen voldoende verklaring voor geven. Wel weten wij, dat deze bandvorming erfelijk kan zijn. Een mooi voorbeeld van planten, die erfelijk fascieeren, is de hanekam (*Celosia cristata*), die vroeger veel meer gekweekt werd dan tegenwoordig, daar ze verdrongen wordt door de schoongekleurde, glanzig fluweelen bloempluimen der *Celosia plumosa*. Nog een plant die altijd fascieert is de sedum *cristatum*. We onderscheiden dan ook planten, die altijd fascieeren en zij, die zulks slechts zelden doen, wat teratologische fasciatie genoemd wordt. Van den inwendigen bouw, (de anatomie), is tot heden niets bekend.

Bij bandvorming ontstaan er geen ronde, maar afgeplatte stengels of stengeldeel, zoodat deze groeiwijze dikwijls vergeleken wordt bij die van een vinger en een hand. Wij zullen den groei in het platte vlak o.a. die van een boommosje (*Metzgeria*) en varenprothalliën vergelijken met dien van ronde planten. Wij vinden dan bij den eerstgenoemde aan den uitersten top een drie-hoekige cel, de z.g. topcel, die telkens nieuwe cellen vormt door het ontstaan van deelingswanden, welke evenwijdig loopen aan twee zijden van den driehoek, zoodat de driehoekige cel behouden blijft.

Wanneer we nu bij lagere ronde planten eens zien, dan vinden we in plaats van een driehoekige cel een driezijdige pyramide, waarin de deelingswanden telkens evenwijdig aan de zijden van de pyramide ontstaan. Bij hogere planten komt een groep van cellen voor, die groeit en het vegetatie-punt genoemd wordt.

Men weet, dat de band een breede stengel of tak is, die enkele malen beschouwd kan worden als eene zijdelingsche vergroeiing van nevens elkaar staande stengels of takken, doorgaans slechts een verbredening van een enkelen.

Wanneer men op de foto afgang, zou men meenen bij den wilg een vergroeiing van verschillende takken voor zich te zien, doch bij een dwarse doorsnede is mij gebleken, dat schijn bedriegt, en men hier wel degelijk te doen heeft met een verbredening van één tak. Op de afbeelding is nog zeer goed te zien de overvloedige knopvorming, welke met het hier en daar afgeven van takken zulk een grillig geheel vormt.

Bepaald mooi vond ik deze wilgentwijgen, toen ze bezet waren met een schat van glanzende katjes, komende uit vleezig bruine schubjes, waarvan er op de foto nog een enkele is waar te nemen. Langen tijd hebben de katjes er aan gezeten, maar zoo succesievelijk zijn ze er afgevallen. Al zijn de katjes er niet meer, toch is het nog zeer goed te zien, hoe dicht de knoppen bij elkaar zaten. Dit is bij bandvorming ook een veel voorkomend verschijnsel en fantastisch kan de splitsing van groeitoppen er uitzien. Hiervan heeft men merkwaardige voorbeelden gevonden bij weegbree, klaver, dubbelloof, tuinmade-lief, en vele andere planten.

De factoren, die de fasciatie bevorderen, zijn nog niet bekend, maar wel is het opmerkelijk, dat het eene jaar veel meer bandvormingen worden waargenomen dan het andere. Ook heb ik wel eens hooren beweren, dat fasciatie met overvoeding in verband stond, maar het rechte van de zaak weet men niet, en ik hoop, dat binnen niet te langen tijd er meer licht valt op deze interessante abnormale verschijnselen.

Nu we de lente weer tegemoet gaan, acht ik het niet onaardig den lezers van „Buiten” opmerkzaam te maken op deze bandvormingen, welke ook bij vele voorjaarsbloemen aangetroffen kunnen worden. Men heeft dergelijke anomalieën reeds o.m. gevonden bij sneeuwklonjes, boterbloemen, speenkruid, kievitsbloemen, vergeet-mij-nietjes, riddersporen, paardenbloemen, made-liefjes, zonnebloemen, esschen, elzen, enz. Gij ziet dus, dat het verschijnsel heusch niet zoo zeldzaam is, maar toch blijft het een lang niet alledaagsche vondst, en bij wilgen, ik zeide het reeds, komt bandvorming heel weinig voor. En hiermede eindig ik mijn praatje over fasciatie.

D. J. V. D. VEN.

Foto Jos. Raemaekers.

FASCIATIE (BANDVORMING) BIJ DEN GEWONEN WATERWILG.

Foto A. Bienfait.

DE „ROCKERY” TE OVERBURY.
ROSE POLYGONUMS HANGEN OVER DE STEENEN TOT DICHT BIJ HET WATER.

EEN WATERTUIN.

IN elk vak van wetenschap, bij iedere uiting van kunst, wordt de hoogste kracht ontwikkeld door zich te bepalen bij één onderdeel, door zich te concentreren op één punt. Dit geldt ook zeker in hooge mate voor de tuinkunst. Kweekers, die werkelijk iets meer willen bereiken dan anderen, kiezen een of een paar groepen uit den grooten bloemenschat — rozenkweekers, orchideeënkweekers, boomkweekers en vaste plantenkweekers; ieder kiest een onderdeel, waarin hij tracht vooruit te komen.

Even herinner ik aan de groote vaste-plantenkwekerij van Barr en de Rhododendronkweek van Waterer, die in Engeland algemeen bekend zijn en een uitgestrektheid hebben, waarvan we ons hier in Holland nauwelijks een voorstelling kunnen maken.

De Engelschen, die tegenwoordig onze meesters zijn in het tuinbouwwak, begrepen spoedig, dat specialiseeren niet alleen in het kweeken, maar zelfs bij tuinaanleg tot hooger resultaat kon leiden en men vindt dan ook meest op de groote buitens of een „rockery”, of een gedeelte waar vooral aan waterplanten de meeste aandacht wordt geschonken. Soms zijn het de rozen, die het meest in de gunst zijn, of wel men beschouwt de kassen als hoofdzaak. Tot een hooge volkomenheid worden dan deze planten opgekweekt en al wat aanspraak kan maken op schoonheid wordt in deze afdeling aangebracht.

De Hollanders hebben meestal te weinig geld voor hun tuin over, om hun liefhebberij in die mate op te voeren, maar langzamerhand dringt ook in ons land de behoefte door om van het plekje grond, dat wij als tuin bezitten, zij het ook op bescheidener schaal, iets te maken dat in de omgeving past.

Het zal ons dan ook niet verwonderen als de watertuin gekozen zal worden als een bijzonder plekje bij het huis.

Water en Holland zijn in de gedachten van elk Hollander samengeweven — het water dat ons land beveiligde tegen den vijand, het water waaraan we ons vaderland ontwoekerden, het water, dat de molens doet draaien, waarop onze schepen zich bewegen, waaraan onze steden gebouwd zijn.

Het waterlandschap is zoo echt Hollandsch, dat een rechtgeaarde Hollander eerst dan een landschap werkelijk liefheeft, als de heldere wolkenhemel zich weerspiegelt in het water. Zelfs in de drogere streken van ons vaderland zoekt men de beek, die door de heide slingert als een glinsterend lint, zoekt men den vijver, waarin de witte zwanen zwemmen en de eendjes kwetterend onderduiken.

De waterlelie is de geliefde bloem, de gele lisch siert den waterkant met de dotterbloemen, en het zacht ruischende riet is echt Hollandsch — maar toch hoe menig schilderachtig plekje blijft onopgemerkt, waar de Engelschman al lang begonnen zou zijn met den aanleg van zijn tuin, waar hij met de schilderachtige natuur als ondergrond de mooiste water- en oeverplanten zou gebracht hebben.

De tijden, toen de Amsterdammer zijn mooie monumentale huizen bouwde aan de Vecht en den Amstel, liggen lang achter ons. Dat men voor de beoefening van de kunst van het kweeken van waterplanten niet altijd zelf in een lage veenstreek of moeras behoeft te zitten, leert ons het hier in Holland weinig bekende landgoed Overbury, gelegen in het landelijk Worcestershire, dat grenst aan het meer bergachtige Wales.

Daar zijn de rotstuin en de watertuin tot een schoon geheel verenigd.

Tegen de heuvels loopt het landgoed op en de groote weiden met vrijstaande boomen, zoo karakteristiek voor het Engelsche landschap, gaan glooiend omhoog achter den bloemtuint, een verren, aardig begrensden horizont gevend als natuurlijke afscheiding van den tuin.

Door die heuvels tegen den Noordenwind beschut ligt de rockery en tusschen de rotsige steenen, die in grillige vormen naast elkander liggen, groeien de mooiste planten.

Een keuze te doen uit die groote verscheidenheid, is haast onmogelijk, maar juist die groote verscheidenheid maakt dat de kleuren steeds afwisselen, dat men bijna iedere nieuwe maand, iedere nieuwe week haast staat als voor een andere combinatie.

In Augustus stonden de Sidalcea's met de hooge bloeiende takken krachtig tegen donkere boomen als achtergrond; daarvoor ziet men de bladen van de toen uitgebloeide riddersporen, die een aardige blauw-grijzen ondergrond geven, de Galtonia steekt haar bloemstengel daar tusschen door — de helwitte klokjes bengelen aan weerszijden van den sterken stengel, fijne bamboe geeft iets ijsls aan dit plekje, terwijl de rose Polygonum hangt over de rotssteenen, die het vijfertje omgeven.

De rotstuin strekt zich met zijn bloemenrijkdom als een lange, breede streep van schitterende kleuren langs de boomen uit.

Naast de Polygonum leiden eenige steenen naar het water: — daarop staande, ziet men de roode goudvisschen schieten langs de doffe bladen van de waterlelies, terwijl de rose en blauwe bloemen zich wiegen tusschen de vlakliggende bladen.

Met de ovaal toeloopende bloembladen, die spiraalsgewijs om het hart staan, lijken zij lichte rosetten op het water: de harten van de gele zijn donkerder, even vleeschkleurig getint, de blauwe hebben een zachten matten weerschijs en de rose flikkeren helderder op met donker karmijn in het hart.

Naast het trapje staat een Yucca met stijve puntige bladeren, herinnerend aan de Oostersche planten, die in de blakerende zon op de rotsen staan en de stijve bladen onversaagd omhoog steken, tegen uitdrogen beschermd door haar lederachtig dikke opperhuid.

Dof metaal lijken die bladen en de geheele plant is op deze plaats zeer teekenend, het is of men op een schilderij met enkele forsche lijnen relief wil geven aan den voorgrond. De Galtonia's met de paarse herfstasters staan in groote bossen daarachter.

Iets verder geeft een groote groep van Heleniums een heldere lichtvlek tusschen de andere planten; de donkere stengels schuilen weg achter een blauw lintgras — *Festuca glauca*.

Er is iets opmerkelijks in, als we denken aan de nietige grassen, die in onze natuur meest een onderdeel uitmaken van den plantengroei, dat dit gras, dat zeker niet van Europeeschen oorsprong is, hier zoo'n groote plaats bekleedt. In plaats van een wegschuilend nederig grasje te zijn, is deze plant bijzonder mooi van kleur en naast de *Yucca* een der meest in 't oog vallende planten, die de bloemen om haar heen te beter doen uitkomen.

De groote bladen van de *Gunnera* reiken over het rotsmuurtje en de blauwige bladen met witten onderkant van de *Bocconia* steken daarboven uit, waartusschen toeven van de witte *Chrysanthemum Maximum* var. *Mrs. Moon* en *Charles Bell* een groote levendigheid geven.

Achter tusschen de planten, hoog daarboven uitstekend, staan, wat men in Engeland zeer veel ziet, drie oude doode boomstammen als drietand tegen elkaar gezet, en deze geheel begroeid, zoodat zij onzichtbaar zijn, door de welig groeiende takken der rozenramblers, *Dorothy Perkins* en de roode *Carmine Pillar*.

Met wijd wuivende bloemtakken steken zij vrij uit tusschen de andere planten. Het kunstmatig vijvertje, dat door cement en rotsstenen omgeven is, wordt gevoed door een beek, die boven van den heuvel omlaag stroomt, en als dit water het bassin verfrist heeft, vervolgt het zacht kabbelend den weg naar omlaag.

De tuinman van Overbury — ik zou hem gaarne ook in deze Hollandsche beschrijving „head-gardner” willen noemen, omdat die naam voor mij beter den ervaren vakman aangeeft, dan dat ik denk aan een eenvoudigen Hollandschen „baas”, — liet ons met groote voldoening de „rockery” en den „waterlily-pont”, zien.

Geheel gekleed als heer, beschaafd in zijn optreden, op de hoogte van de Latijnsche namen en de geschiedenis der planten, staat de „head-gardner” meest ver boven den Hollandschen „baas”, al hebben ook enkelen in ons land werkelijk een groote vakkennis verkregen.

We kunnen deze waterlelies en de haar zoo waardige omgeving niet verlaten zonder enkele variëteiten te noemen, die zeer de moeite waard zijn. Vele danken haar naam aan den zoo bekenden kweker, die door kruising zulke verrassende resultaten verkregen heeft — den heer *Latour-Marliac*; *Marliacea albida* wit, en *Marliacea chromatella* geel, zijn twee mooie variëteiten. *Laydkeri rosea-rose*, *William Doo-gue-wood*, mogen ook genoemd worden.

Een groote verscheidenheid staat tegenwoordig tot onze beschikking.

Onze leidsman bracht ons nu langs het beekje naar een lager punt, waar hij door een kunstmatigen dam een soort klein moeras gevormd had.

Daar wilde hij de moerasplanten tot haar recht laten komen — lange rietpluimen, naast de ronde zaadkolven van de *Typha*'s maakten een zeer mooi effect en welige varens groeiden langs den rand van den vochtigen grond, die op deze plek door zware boomen overschaduwde was.

De statige zwanenbloem, *Butomus umbellatus* stak haar rose bloemen trots boven het riet, vergeet-mij-nietjes bloeiden welig aan den voet.

In het voorjaar zullen hier de dotterbloemen en de lissen haar schitterende bloemen vertoonen, nu zwijgen zij en zijn haast vergeten, maar fijne *Spirea*'s bloeien er met wazige pluimen.

Deze moerastuin of „boggarden” zooals de Engelschen dien noemen, deed mij meer aan de natuur denken, dan het rotsbassin daarboven, maar beide hadden zij hun eigenaardige schoonheid.

En op beide plaatsen was het groote gevaar ontweken van een natuurtuin te willen maken. Dit immers is een der moeilijkste opgaven, die meestal schipbreuk lijdt, omdat de grond voor de opgaaf berust op een verkeerd begrip.

Een tuin sluit in zich een beperking; het is een stuk grond afgenomen van de wijde omgeving, die wij „natuur” noemen, ingepaald of door hekken en muren omgeven omdat wij het

wenschen te gebruiken voor een bepaald plan. Dit nu is al in strijd met de werken in de wilde natuur, want daar zijn de planten overgelaten aan de wisselende invloeden van storm en regen. Daar wordt de ééne plant verwoest, doordat de andere zich omhoog werkt, daar wordt het zaad door den wind verspreid, soms opschietend op een beschutte plek, soms al tot ondergang gedoemd vóór de levenskiemen in werking konden komen. En als wij staan voor een gedeelte in de wilde natuur, dat ons treft door zijn bijzonderen rijkdom van kleur en vorm, dan vergeten we dat daaraan oogenblikken van groote disharmonie vooraf zijn gegaan.

In een tuin waar wij deze groote overgangen, waarvoor dikwijls jaren noodig zijn, niet willen meemaken, behoort men te werken volgens een plan, al wordt dit plan ook meermalen gewijzigd door de omstandigheden of door de natuur, die ons telkens een nieuwe richting aangeeft.

Het wijzigen en het opbouwen van zoo'n plan moet gesteund worden door groote vakkennis, kennis van planten, maar ook door een fijn gevoel voor lijn, en compositie, en in de rockery te Overbury herkende men zonder eenigen twijfel den smaak en de kunde van den ontwerper, die van al deze planten het eigenaardige wist op te merken en speciaal tot zijn recht te doen komen.

A. BIENFAIT.

DEUR VAN HET OUDE SLOT OP TEXEL.

VAN TWEE WAD- DENEILANDEN.

WEEST welkom op Texel! De overtocht van Nieuwediep naar hier geschiedde met de

prachtige stoomboot „De Dageraad”, eigendom van Texel's Eigen Stoombootonderneming. Dit vaartuig is alleszins voor het traject berekend, zoodat de overtocht zoowel bij zwaren ijsgang als bij stormweer volbracht wordt. En bij schoon weder is het korte zeetochtje over het Marsdiep, de verbinding tusschen Noord- en Zuiderzee, aangenaam. Op het eiland Texel met zijn blonde duinen en zijn boschje Engelstein op den 15 Meter hoogen heuvel heeft men alsdan een fraai uitzicht, en boven het zilte nat zweven honderden blanke meeuwen, als een voorproefje van het groot aantal vogels, dat men steeds op het eiland kan waarnemen.

Op onze afbeelding geeft de eenige haven van Texel slechts enkele visschersvaartuigen te zien, maar het kan er zoo vol zijn, dat niet aan alle eene goede ligplaats gegeven kan worden. Want 't zijn niet uitsluitend visschersschuiten (blazers), die hier binnenkomen, maar ook vele tjalcken en aken brengen er meststoffen, veevoeder, bouwmaterial, enz., terwijl stoombooten gedurig af en aan varen. Vergroting van de haven is dan

ook een dringende eisch geworden.

Wie in Mei een kijkje op de haven komt nemen, kan er veel drukte aanschouwen bij het lammerenvervoer. Deze witte wollige dieren worden, wanneer ze 6 à 8 weken oud zijn, op lange, voor het doel ingerichte, wagens naar het haventerrein gebracht, waar ze in stoombooten en tjalcken worden overgeladen, om verscheept te worden naar de markten te Leiden en Purmerend. In 1908 werden meer dan 40.000 lammeren uitgevoerd, waaruit genoegzaam blijkt, dat schapenteelt het hoofdmiddel van bestaan moet zijn. Het gevolg is dan ook, dat er op Texel veel meer weiden hooi-, dan bouwland is.

De hooibouw geeft op het eiland voor eenige weken aan vele handen werk, hoewel er minder met de zeis gemaaid wordt, dan vroeger. Toen kwamen er jaarlijks vele maaiers uit Duitschland en Gelderland naar hier, en de Texelsche arbeiders meenden, dat zij dit werk niet goed konden verrichten. Er is evenwel verandering gekomen. De maaimachine wordt gebruikt op hooger gelijkliggend veld, terwijl het overige naar eisch door Texelaars bewerkt wordt. En wie deze goedgehartige en gastvrije menschen wil leeren kennen, make maar eens een praatje met ze in het rust- of schaftuur, wanneer ze in het pas afgemaaid gras gezeten zijn, zoodat het plaatje aanduidt. De zeisen zijn met hamer en haarspit dun uitgeslagen, wat driemaal per dag gebeurt en *haren* genoemd wordt; de mannen eten hun brood, waarbij af en toe een teug, gewoonlijk koude koffie, uit kruik of bus genomen wordt, en één

stopt zijn pijpje, om nog even te kunnen paffen, alvorens de arbeid hervat wordt. Deze maaiers zijn over het algemeen opgewekte lieden, waarbij men weinig of geen ontevredenheid opmerkt.

Wanneer we ons bevinden op den heuvel bij het boschje Engelstein, hebben we een ruimen blik over het eiland. De talloze schapendijkjes verdeelen de landerijen in vele kwadranten en rechthoeken, en overal vallen de wollige schapen op. Rundvee is er niet veel op het eiland. Een boer heeft gewoonlijk maar een paar koeien voor eigen gebruik en wat jong rundvee, daar hij met schapen de beste resultaten weet te bereiken. Alleen in den polder Eierland wordt meer aan landbouw dan aan veeteelt gedaan.

We hebben van onze hooge plaats een mooi uitzicht op het hoofddorp Den Burg, dat reeds dagteekent uit den Romeinschen tijd. Rondom het vroegere oude slot, waarvan nog een klein gedeelte bewaard is gebleven, en dat verder veranderd is in het fraaie Hôtel Texel, liep een burchtwal, waarvan nog een gedeelte aangewezen kan worden. In het oude slot, waarvan ook de mooie, in beeld gebrachte, deur bewaard gebleven is, heeft Gravin Ada van Holland gevangen gezeten en nog wijst men den belangstellende in genoemd Hôtel de kelders met de hooge gewelven aan, waarbinnen de Gravin verblijf gehouden moet hebben.

Den Burg is mooi aangelegd, al zijn de straten wat nauw, en op het door hooge linden beschaduwde plein, waarbij comfortabele hôtels gebouwd zijn, wordt een groot gedeelte van het jaar elken Maandag markt gehouden.

Van het bergje af zien we naar het Oosten het dorp Oosterend met zijn dikke vierkanten toren en in de nabijheid een ijzeren baak, welke verhevenheden als zeemerken dienst doen. Heel in het Noorden ligt De Cocksdoorp, de woonplaats van de rustende postschippers de Gebr. Buijs, die beiden dragers zijn van de broederorde van den Nederlandschen Leeuw. Zoowel voor het redden van vele schipbreukelingen, als voor getrouwe plichtsbetrachting werd hun dit eeremetaal door H. M. de Koningin geschonken. In de nabijheid van dit dorp verheft zich de Eierlandsche vuurtoren, die elken nacht zijne vriendelijke lichtstralen over twee zeeën uitzendt, om de schepelingen te waarschuwen voor de gevaarlijke Gronden, die zich aan zijn voet uitstrekken.

In het midden van de Westzijde van het eiland ligt het kleine dorpje Koog, waarbij zich op het duin verheft een fraai badhôtel. In de nabijheid ervan ligt de prachtige duinvallei „De Muij”, waar jaarlijks duizenden vogels broeden en verblijf houden, en waar de duinflora de bewondering wekt van elken bezoeker.

Naar het Zuiden ligt het dorp Den Hoorn, vroeger bekend door de vele loodsden, die er woonden, thans hoofdzakelijk bewoond door wolvenboeren. Hierbij strekken zich de terreinen uit, waar het Staatsboschbeheer zegenrijk werkt, en reeds eene groote oppervlakte waardeloozen grond in mooi weiland en prachtig bosch heeft omgetooverd.

Meer in het midden van het eiland ligt het kleine dorpje Waal, en rond er om heen zien we vele gehuchten en boerderijen, waarvan de meestal piramidale daken op houten vierkanten en wijd uitstaande muren rusten, om veel plaats voor stalling en hooiberging te hebben. Al die huizen in dorpen en buurten zien er net uit en getuigen van groote zindelijkheid.

Van de vroegere eigenaardigheden is op het eiland weinig meer bewaard gebleven. De huifwagens zijn vervangen door moderne rijtuigen; alleen de oude diligence doet nog dagelijks dienst, ofschoon reeds tal van jaren over een tram gedroomd wordt. Het Texelsche baadje bij de mannen en het pandjak der vrouwen wordt niet meer gezien, en de Texelsche kappen en vooral de hoeden moet men weldra met een lantaren zoeken.

Veel zouden we nog kunnen zeggen over de vroegere Texelsche gewoonten, waarvan nog hier en daar wat bewaard gebleven is, en over veel wat op den tegenwoordigen toestand betrekking heeft, maar in de haven ligt de blazerschuit gereed, die ons naar Terschelling brengen zal, zoodat we spoedig langs het nette visschersdorp het Oudeschild wandelen,

Foto A. Guedde.

DE HAVEN VAN TEXEL.

om in de haven, waar wij aangekomen zijn, aan boord te stappen van het scheepje, dat gewoonlijk gebruikt wordt voor het vangen van garnalen en het korren van oesters, mossels, wulken en andere weekdieren. Dikwijls kan zoo'n zeiltocht lang duren, doch we hebben een zeer gunstig getij en den wind van achteren, zoodat we met het zeil in lij en de fok aan de loefzijde zoo snel mogelijk vorderen.

De tijd wordt gekort door de strandverhalen der visschers, terwijl we gedurig velerhande zeevogels kunnen waarnemen en talrijke zeehonden op de zandplaten in rust vinden.

Rechts zien we weldra de torens van Harlingen, links de hooge duinen van het kleine eiland Vlieland, dat als golfbreker voor het behoud van Friesland's zeedijken groote waarde heeft. Recht voor den boeg kunnen we reeds ontwaren den Terschellinger vuurtoren, den hoogen Brandaris, waarvan de lichtgroepen des nachts tot in Enkhuizen kunnen waargenomen worden. Jammer is het, dat dit prachtige licht de oorzaak is van den dood van ontelbare vogels.

Wanneer we Terschelling reeds dicht genaderd zijn, komen we voorbij het eilandje Griend, dat thans geheel onbewoond is. Vroeger heeft hier een stad gestaan en machtige kloosters brachten er welvaart. Vooral is er bekend geweest de Friesche Magister Ubbo van Wanswerd, die er zijne beroemde Parochie-school bestuurde. Doch de zee was machtiger en stormen uit het Noord-Westen stuwden de golven met kracht over het eiland, om het geheel tot een eenzame plaat te degradeeren. Thans wordt het alleen bewoond door vele zeevogels en robben. Visschers vinden

Foto A. Guedde. EEN „HOSSEWEN”, DE GEWONE WAGEN OP TERSCHELLING.

er meermalen nog putten en andere overblijfselen uit de dagen van bloei.

En zoo zijn we aangekomen bij het dorp West-Terschelling met zijne doelmatige haven, en nauwelijks hebben we voet aan wal gezet, of we hooren zingen het Terschellinger volksliedje, dat we om de eigenaardigheid van de taal, die nog alom op het eiland gesproken wordt, in zijn geheel weergeven. Het luidt:

O, skylge, mijn lândje!
 Wat heb ik die jeaf;
 O, wa di net prizet,
 Di fijnt mi toch deaf.
 Dan sl:et ik mijn earen,
 Of geet et te bont,
 Dan kan ik net swi-ije,
 Maar straf ze terstond.
 O, skylge, mijn lândje!
 Soa droeg en soa heag!
 Wat leisto dir frolik,
 De Noardse yn 't eag.
 Hoa trots bin dyn dunen,
 Hoa wyt is dyn sãn,
 Hoa grien bin dyn helmen,
 Mijn jeaf Skylgerlan!
 O, skylge, mijn landje,
 Do leist mi aan 't hart,
 Wa di net ris prizet,
 Di docht di to kort.
 Soa lang asto steetste,
 Soa fest op dyn sãn,
 Waes fol brave minsken,
 Mijn jeaf Skylgerlan!

Hierin beteekent: jeaf—lief; deaf—doof; earen—ooren; swi-ije—zwijgen; leisto—ligt gij; do leist—gij ligt; asto steetste—als gij staat; Skylgerlân—Schellingerland.

Wanneer we een kijkje over het eiland willen nemen, kunnen we niet beter doen, dan den eeuwenouden vuurtoren, den hoogen Brandaris, beklimmen. Hoe menig oog heeft reeds naar dezen steenen kolossus opgekeken, hem dankende voor zijn vriendelijk licht, maar ook, hoe menig angstig hart heeft tevergeefs uit die richting hulp verwacht, wanneer de op den Noordsvaarder brekende golven dood en verderf brulden.

De huizen van West-Terschelling geven, van onze hooge standplaats gezien, een eigenaardigen aanblik, daar de vorstpannen alle met kalk zijn besmeerd. De Rijks- en Gemeentegebouwen steken aanmerkelijk boven de visscherswoningen uit. De straten hebben nog geen plaveisel, zoodat men er nu eens door mul zand, dan weder door modder heeft te waden. In de haven liggen enkele vaartuigen, waaronder een loodsboot, een paar kotters, een tonnenboeier, een inspectie-vaartuig en enkele scheepjes van vreemde natie.

Nabij de haven staat het Willem Barendshuis, een wachthuis voor schippers en visschers, waarin men steeds dagbladen en tijdschriften, benevens kaarten, reisgidsen, een klok, een barometer en andere zaken, die voor varenslieden onontbeerlijk zijn, kan vinden. Van het gebouw wappert een vijfbanige vlag. 't Is eenzelfde vlag, als vroeger tal van Geuzen-vaartuigen heeft getooid,

Foto A. Gnodde.

VROUWEN VAN MIDSland, TERSCHELLING.

Foto A. Gnodde.

TEXELSCHE GRASMAAIERS.

de vlag van de vroegere Heeren van Terschelling, die zoowel in de Oost- als in de West-Indiën geëerd en ontzien werd.

De Noordkant van het eiland heeft een gesloten kustlijn van bijna 7 uur gaans. Kort bij West-Terschelling ligt een duinvallei, Doodemanskiste genaamd, en aldus genoemd naar de vele schipbreukelingen, die er begraven zijn. Toen het goudschip „De Lutine” bij het eiland verging, spoelden er meer dan honderd lijken op de Noordsvaarder aan, die in genoemde vallei allen in één kuil begraven werden. Op verschillende plaatsen in de duinen groeit de Amerikaansche boschbes (*Vaccinium macrocarpum*), die ijverig verzameld wordt, omdat ze in Engeland zeer gezocht is voor het kleuren van wijn en het bereiden van jam.

Wie een tocht over het eiland wil maken, doet dit gewoonlijk met een wagen, zooals we er hier een in beeld geven. Zoo'n wagen wordt „hossewen” genoemd, en met het oog op het mulle zand worden er twee of drie paarden (hossen) voor geplaatst. Thans wordt er over de geheele lengte van het eiland een grintweg gemaakt, wat eene ongekende verbetering zal zijn.

Langs de gehuchten Hee, Kaart en Kinnum bereikt men het dorp Midsland, dat aardig tusschen het groen verscholen ligt, doch de huizen van ouden bouwtrant zijn er bijna geheel verdwenen. De huisvrouwen zien er steeds zindelijk uit en bij de ouderen blijft nog steeds de vroegere kleederdracht in eere, waarbij vooral het zwarte kapje in 't oog vallend is. Het plaatje geeft dit duidelijk aan.

De bewoners van Midsland zijn hoofdzakelijk landbouwers en veehouders, doch tevens zeelieden. Want wanneer in het voorjaar het land bebouwd is, gaan de mannen ter haringvangst, of ze doen een paar reizen mede naar de Oostzee. De vrouwen en meisjes houden dan het land van onkruid vrij en verzorgen ook het vee.

Verder naar het Oosten ziet men liggen het derde kerkdorp, Hoorn geheeten. Verder liggen er nog verschillende gehuchten, waarvan Oosterend het oostelijkste is en daarvandaan gaat de bodem over in eene zeer groote, bijna overal kale zandplaat, de Boschplaat met de Grië.

We zullen eindigen met vermelding van de volgende eigenaardige gebeurtenis, die in de nabijheid van Midsland moet plaats gehad hebben.

Een oud vrouwtje, zoo wordt verhaald, hetwelk niet wel bij het hoofd was, bewaarde in 1666 het dorp voor plundering en verbranding. De Engelschen hadden Westerschelling verbrand en trokken nu op Midsland aan. Op eenigen afstand van het dorp zagen ze vele opgerichte voorwerpen. Ze meenden, dat het boeren en zeelieden waren, die zich daar gewapend hadden opgesteld, doch 't waren de grafpalen van het Surijper kerkhof. Toen de Engelschen nu aan het bedoelde vrouwtje vroegen, wat of die hoogte daar was en wat die voorwerpen daar waren, zeide ze: „Daar staan er bij honderden, maar er liggen er bij duizenden”. Natuurlijk bedoelde zij, dat er honderden palen stonden en dat er duizenden menschen begraven liggen. De Engelsche aanvoerder begreep dit anders en achtte het voorzichtig den aftocht te blazen. Zoo bleef Midsland door de onnoozelheid eener oude vrouw voor plundering en brand bevrijd.

J. DAALDER DZ.

IVOORMARKT.

Op de drie groote, Europeesche wereldmarkten voor ivoor, Antwerpen, Londen en Liverpool, werden over de laatste drie jaren gemiddeld 530.000 K.G. ivoor jaarlijks aangevoerd.

Als men even nagaat, dat deze massa uit olifantstanden bestaat, 4—80 K.G. wegende, terwijl een olifant gemiddeld een 50 K.G. ivoor levert, dan volgt hieruit dat er jaarlijks minstens 10.000 dieren vallen moeten om zulk een productie te geven. Het aantal exemplaren, dat weinig of geen ivoor oplevert, zooals de wijfjesolifanten, wordt daarbij niet eens medegerekend,

G.